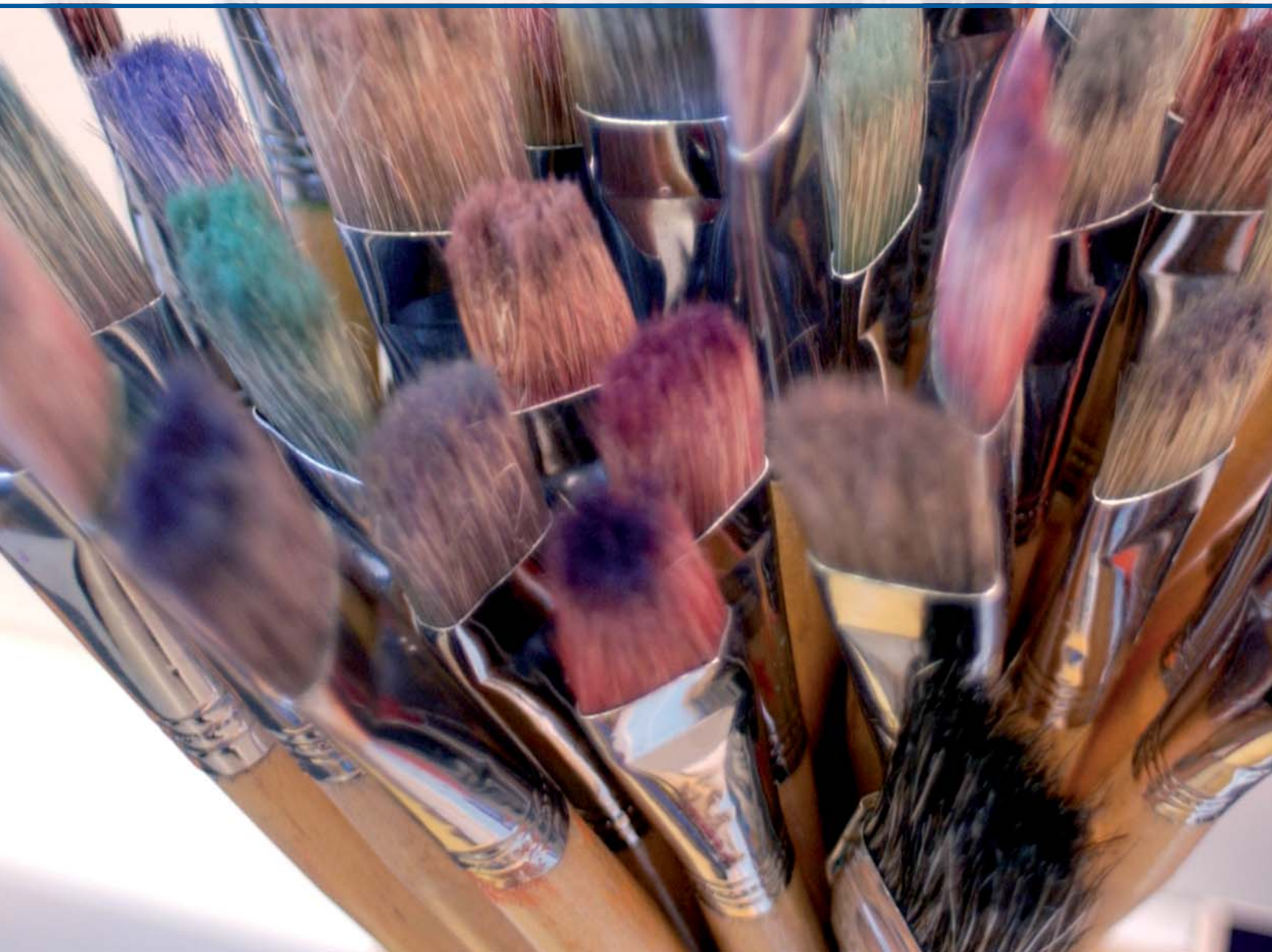

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus

Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010

Opetusministeriön julkaisuja 2006:6

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus

Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006–2010

Opetusministeriön julkaisuja 2006:6

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö / Undervisningsministeriet
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto /
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PL / PB 29, 00023 Valtioneuvosto / Statsrådet
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.fi>

Taitto / Ombrytning: Erja Kankala
Kansikuva / Omslagsbild: www.photobankers.fi
Yliopistopaino / Universitetstryckeriet 2006
ISBN 952-485-098-2 (nid.)
ISBN 952-485-099-0 (PDF)
ISSN 1458-8110

Opetusministeriön julkaisuja / Undervisningsministeriets publikationer 2006:6

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Mitä on kulttuurin saavutettavuus?	7
3 Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus lainsäädännössä	11
4 Toimenpiteet	14
4.1 Kulttuuria kaikille -palvelun kehittäminen	14
4.2 Taide- ja kulttuurilaitosten tulos- ja informaatio-ohjaus	16
4.3 Harkinnanvaraiset valtionavustukset	19
4.4 Sektorirajat ylittävä yhteistyö	24
5 Ohjelman toteutus ja seuranta	27
6 Kirjallisuus	29

1 Johdanto

Pääministeri Matti Vanhasen hallitusohjelman mukaan sivistisyhteiskunnan arvoihin kuuluvat ihmisten yhdenvertaisuus, suvaitsevaisuus, kansainvälisyys, vastuu ympäristöstä ja sukupuolten välinen tasa-arvo. Hallitusohjelmassa sitoudutaan huomioimaan monikulttuurisuus ja eri kieliryhmien tarpeet sekä vahvistamaan ihmisten yhdenvertaisuutta. Erityistä huomiota kiinnitetään lasten, vammaisten ja vähemmistöryhmien kulttuurisiin oikeuksiin.

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta (2003) edellytetään, että opetusministeriö laatii toimenpideohjelman kulttuurin saavutettavuuden lisäämiseksi julkisissa taide- ja kulttuurilaitoksissa. Ehdotuksen tekeminen annettiin tehtäväksi keväällä 2003 työnsä aloittaneelle Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnalle (2003–2005). Toimenpideohjelmaehdotus Taide tarjolle, kulttuuri kaikille valmistui lokakuussa 2004.

Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto asetti 4.2.2005 työryhmän valmistelemaan ministeriön toimenpideohjelmaa vuosille 2006–2010 taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi. Työryhmän tuli keskittyä ohjelmassa ensisijaisesti toimenpiteisiin, jotka ovat opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston ja sen alaisen hallinnon toteutettavissa tai joihin opetusministeriö voi vaikuttaa tulohajauksen keinoin. Taiteen opetukseen ja koulutukseen liittyvät kysymykset rajattiin ohjelman ulkopuolelle. Ohjelman painopisteeksi määriteltiin julkisten kulttuuripalvelujen saavutettavuus, mutta siinä oli määrä kiinnittää huomiota myös vähemmistö- ja erityisryhmien mahdollisuuksiin harjoittaa omaehtoista kulttuuritoimintaa.

Tämän ohjelman taustalla ovat Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan ohjelmaehdotuksen lisäksi myös mm. opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset, joissa ministeriö on määritellyt maahanmuuttajien asemaan liittyvät tavoitteensa. Kesäkuussa 2005 valmistuneeseen ehdotukseen hallituksen maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi on myös kirjattu kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikkaan liittyviä tavoitteita. Lisäksi samaan aikaan valmistunut ehdotus opetusministeriön yhdenvertaisuussuunnitelmaksi sisältää yleisiä ja erityisiä toimenpiteitä etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi opetusministeriön toiminnassa. Näissä ohjelmissa ja linjauksissa on esitetty strategisia linjauksia ja visioita. Tässä ohjelmassa puolestaan keskitytään käytännön toimenpiteisiin.

Kohderyhmät, joiden kannalta taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta tällä ohjelmalla ensisijaisesti pyritään parantamaan, ovat kieli- ja kulttuurivähemmistöt (mm. saamelaiset, romanit, viittomakieliset ja maahanmuuttajat) sekä vammaisvähemmistö. Toimenpiteitä toteutettaessa on huomioitava monella eri perusteella vähemmistöryhmiin kuuluvien, esimerkiksi kulttuurivähemmistötaustaisten vammaisten ihmisten, tarpeet. Ohjelman toimenpiteillä saavutettavuutta voidaan lisäksi parantaa myös muiden vähemmistöjen sekä erityisryhmien, esimerkiksi ikääntyneiden ihmisten sekä lasten ja nuorten, kannalta. Loppujen lopuksi saavutettavuuden parantaminen helpottaa kaikkien ihmisen osallistumista kulttuuritarjontaan.

Niin hallitusohjelmassa kuin taide- ja taiteilijapolitiikkaa koskevassa periaatepäätöksessäkin alueellisen tasa-arvon näkökulma on olennainen. Aihetta on käsitelty monipuolisesti edelleen ajankohtaisessa, vuonna 2003 julkaistussa kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelmassa, joten se on rajattu tämän ohjelman ulkopuolelle.

Myös taiteen opetukseen ja koulutukseen liittyvät kysymykset sekä liikunta- ja nuorisopolitiikka on rajattu tämän ohjelman ulkopuolelle. Erityisopiskelijoiden kannalta koulutuskysymyksiä käsittelevistä ohjelmista tärkeimpiä lienee vuonna 2004 valmistunut ammatilliseen erityisopetukseen keskittyvä toimenpideohjelma. Esteetön opiskelu yliopistoissa -raportissa puolestaan kartoitetaan esteettömyyden toteutumista ja siihen liittyviä ongelmia yliopisto-opiskelussa ja yliopistojen muussa toiminnassa vammaisten opiskelijoiden ja erilaisten oppijoiden näkökulmasta.

Liikunta-alalla on jo aiemmin toteutettu maahanmuuttajien ja erityisryhmien liikuntaa edistäviä toimenpiteitä erillishankkein sekä osana liikuntajärjestöjen perustoiminnan tukemista sekä pyritty parantamaan liikuntapalvelujen, mm. liikuntapaikkojen, saavutettavuutta. Nuorisosalalla erityisryhmien, kuten vammaisten ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien nuorten nuorisotoimintatarpeet on niin ikään otettu huomioon osana avustuspolitiikkaa. Samoin vähemmistötarpeet on otettu huomioon alan lainsäädäntöä valmisteltaessa. Toimenpideohjelmaan sisältyvillä toimenpiteillä on kuitenkin monia yhtymäkohtia erityisesti

NuoriKulttuuri-toimintaan ja nuorisokulttuurin tukemiseen yleisemminkin.

Ohjelmaan on koottu toimenpiteet, jotka opetusministeriö pyrkii toteuttamaan vuoteen 2010 mennessä. Osa toimenpiteistä edellyttää, että ministeriön käytettävissä olevat määrärahat kasvavat vuoden 2005 tasosta. Osa toimenpiteistä voidaan toteuttaa olemassa olevia määrärahoja suuntaamalla.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta edistetään ensisijaisesti opetusministeriön resursi-, informaatio- ja tulosohjauksen avulla. Mikäli yhdenvertaisuustavoitteiden saavuttaminen osana yleisiä toimenpiteitä ja järjestelmiä ei osoittaudu riittävän tulokselliseksi, voidaan tarpeen mukaan kehittää erityisiä tukijärjestelmiä kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöjä varten. Kulttuurin saavutettavuutta voidaan kuitenkin parantaa vain, mikäli taide- ja kulttuurilaitokset ja muut kulttuuritoimijat sekä alueellinen taidehallinto ja kuntien kulttuurihallinnot tarkastelevat omia käytäntöjään saavutettavuuden kannalta. Erilaisten vähemmistö- ja erityisryhmien tarpeisiin sovellettavia neuvoja ja työkaluja on saatavilla Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -julkaisusta ja Valtion taidemuseon Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelusta (<http://www.kulttuuriakaikille.fi>).

Myös opetusministeriön tulee kehittää omaa toimintaansa mahdollisimman syrjimättömäksi ja saavutettavaksi niin omalle henkilökunnalleen kuin asiakkailleenkin. Kehittämällä omaa toimintaansa ministeriö voi myös näyttää hyvää esimerkkiä alaisilleen virastoille ja laitoksille. Ministeriön alaisia virastoja ja laitoksia käsittelevässä luvussa esitetyt toimenpiteet pätevät soveltuvin osin myös ministeriön omaan toimintaan. Lisäksi on tarpeen, että opetusministeriön kaikissa henkilöstöpolitiikkaa ja henkilöstön työhyvinvointia käsittelevissä ohjelmissa otetaan huomioon kieli- ja kulttuurivähemmistötaustaiset ja vammaiset ihmiset.

2 Mitä on kulttuurin saavutettavuus?

Kulttuuritarjonta on saavutettavaa silloin, kun erilaiset yleisöt voivat käyttää sitä ja osallistua siihen mahdollisimman helposti ja esteettömästi. Hyvin saavutettava palvelu on kaikkien ulottuvilla, ja se tarjoaa mahdollisuuden osallistumiseen ja elämyksiin yksilöiden erilaisista ominaisuuksista riippumatta. Saavutettavuus merkitsee osallistumisen mahdollisuutta kaikille ihmisille.

Saavutettavuus tarkoittaa myös ihmisten yhdenvertaista kohtelua ja syrjimättömyyttä. Ketään ei saa asettaa muita huonompaan asemaan syntyperän, iän, sukupuolen, vamman tai muun henkilön ominaisuuteen liittyvän syyn takia. Vähemmistö- ja erityisryhmien kohdalla voi olla välttämätöntä turvautua myönteiseen erityiskohteluun, jotta näiden ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuu.

Kulttuurin saavutettavuutta voidaan parantaa poistamalla osallistumisen esteitä.

Esteet voivat liittyä aisteihin, tiedotukseen, ymmärtämisen vaikeuteen, asenteisiin, fyysisiin tai taloudellisiin tekijöihin sekä päätöksenteossa oleviin puutteisiin.

Hyvän saavutettavuuden edellytyksenä on, että kulttuuripalvelujen tuottajat ja rahoittajat sekä rahoituksesta vastaavat päättäjät ovat tietoisia olemassa olevista esteistä ja keinoista näiden poistamiseksi. Useimmiten esteiden olemassaolo johtuu tietämättömyydestä ja tahattomista asenteista. Rahoituspäätöksiä tehtäessä ja palveluja tuotettaessa ei välttämättä oteta huomioon, että kulttuuripalvelujen käyttäjät liikkuvat, toimivat, käyttävät aistejaan ja käsittelevät tietoa monin eri tavoin ja että kaikki potentiaaliset käyttäjäryhmät tulisi ottaa huomioon. Erityisryhmien tarpeita huomioon ottava asenne johtaa saavutettavuutta parantaviin tuloksiin. Seuraavassa esitellään muutamia esimerkkejä saavutettavuuden esteistä ja niiden poistamisen keinoista.

Tarkempaa tietoa on saatavilla esimerkiksi Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -julkaisusta.

Saavutettavuuden esteitä ja keinoja niiden poistamiseksi

Fyysiset esteet

Etenkin vammaisten ja joihinkin erityisryhmiin kuuluvien ihmisten osallistumisen esteenä ovat usein rakennetun ympäristön fyysiset tekijät. Osallistumista vaikeuttavat esimerkiksi kulkureittien epätasaisuus, hissien pienuus, wc-tilojen soveltumattomuus liikkumisesteiselle, liian korkealla olevat ja siten asioimista haittaavat palvelutiskit, esille pantujen tuotteiden ja tekstien vääränlainen sijoittelu, pyörätuolipaikkojen puute katsomossa ja levähdyspaikkojen puute yleisötiloissa.

Saavutettavuuden parantamisessa fyysisiin esteisiin on kiinnitetty eniten huomiota. Niiden poistaminen helpottaa hyvin monenlaisten, esimerkiksi liikkumisesteisten, ikääntyneiden ja lastenvaunujen kanssa liikkuvien ihmisten osallistumista.

Aisteihin liittyvät esteet

Mahdollisuus käyttää aisteja monipuolisesti ja vaihtoehtoisesti helpottaa informaation saantia ja rikastuttaa elämyksiä. Jotta näkövammaiset, kuurot, kuurosokeat, huonokuuloiset ja viittomakieliset ihmiset voisivat nauttia tarjolla olevista kulttuuripalveluista, tarvitaan erilaisia erityistoimia. Tekstitykset elokuvissa ja muissa audiovisuaalisissa esityksissä, pistekirjoitusmerkinnät, koho-

kartat, reliefikuvat ja sovelletut opastukset tarjoavat informaatiota vaihtoehtoisissa muodoissa. Selkeät kulkuopasteet ja isokokoiset, taustastaan erottuvat tekstit ovat saavutettavia useimmille. Kuvallisten merkien, esimerkiksi piktogrammien, käyttö kulkuopasteissa tarjoaa lisäinformaatiota monille.

Saavutettavuus paranee myös, kun tietoa välitetään sekä äänenä että visuaalisena viestinä vaihtoehtoisesti tai yhtäaikaaisesti. Tekniset apuvälineet, kuten induktiosilmukat tai muut äänensiirtojärjestelmät, tekevät tarjontaa saavutettavaksi. Verkkopalveluiden moniaistinen saavutettavuus edellyttää yhteensopivuutta erilaisten teknisten laitteiden, esimerkiksi puhesyntetisaattorin ja pistekirjoitusnäytön, kanssa.

Saavutettavuutta lisää myös tulkkaus, joka voi tapahtua kuvailutulkkauksena, viittomakielellä tai erilaisilla kommunikaatiomenetelmillä. Saavutettavuutta parantavat myös suoraan viittomakielellä tuotetut palvelut.

Taloudelliset esteet

Taloudelliset esteet voivat vaikuttaa osallistumiseen. Kulttuuripalveluiden ja niiden oheispalveluiden, esimerkiksi kahvila- tai kauppapalveluiden, taloudellista saavutettavuutta voidaan parantaa mm. erilaisin porrastetuin hinnoin. Erilaiset ihmisryhmät, kuten lapset, opiskelijat, eläkeläiset, työttömät, varusmiehet ja siviilipalvelusmiehet, voivat jo saada alennusta pääsymaksuihinsa useissa taidelaitoksissa ja kulttuuripalveluissa. Kieli- tai kulttuurivähemmistöihin kuuluvat tai vammaiset ihmiset saavat

alennuksen lippunsa hintaan, jos kuuluvat joihinkin edellä mainituista ryhmistä. Erityisryhmiin kuuluvien ihmisen osallistumisen kannalta on tärkeää, että mukana seuraavan avustajan, tulkin, oppaan tai ohjaajan sisäänpääsy kulttuurilaitokseen tai -tapahtumaan on maksuton.

Ymmärtämiseen liittyvät esteet

Kulttuurisisältöjen ymmärtäminen voi tuottaa vaikeuksia joillekin käyttäjille. Syynä voi olla mm. taustatietojen puute sekä vähäinen kulttuurin tuntemus tai kyky hahmottaa pääväestölle suunniteltuja esitteitä, opasteita tai muita informaation lähteitä. Taiteen ja kulttuurin alan toimijoiden näkökulmasta esimerkiksi kulttuuritoimintaan myönnettävien avustusten hakuprosessit voivat olla vaikeaselkoisia.

Kulttuuripalveluiden saavutettavuutta voidaan lisätä tarjoamalla selkokielistä informaatiota ja helpottamalla siten ymmärtämistä. Selkokieli on yleiskieltä helpompaa, ja sillä tuotetun perusmateriaalin lisäksi voidaan tarjota syventävää tietoa yleiskielellä. Selkokieltä voidaan käyttää esimerkiksi seinäteksteissä, esitteissä, opastuksessa, tiedotteissa ja muussa informaatiossa. Kuvi- tus sekä mahdollisuus kokeilla ja koskettaa tukevat kielen ymmärtämiseen perustuvaa informaatiota.

Ymmärtämistä ja tiedollista saavutettavuutta voidaan parantaa esimerkiksi selittämällä näyttelyiden tai esitysten taustoja. Itses- täänselvyyksinä pidettyjen viitekehysten ja taustojen purkaminen voi avata uusia ja kiinnostavia näkökulmia kaikille ryhmille.

Tiedottaminen

Hyvin suunniteltu tiedottaminen parantaa kulttuurin saavutettavuutta. Vähemmistö- ja erityisryhmien näkökulmasta tämä tarkoittaa esitteiden visuaalista ja kielellistä selkeyttä, verkkosivujen esteettömyyttä, tiedottamista eri kielillä (mm. viittomakielellä tai eri maahanmuuttajaryhmien omalla kielellä), vähemmistö- ja erityisryhmille kohdennetulla mainonnalla sekä käyttämällä tiedotuskanavina vähemmistöjen omia tiedotusvälineitä jne. Myös kulttuuripalvelun esteettömyydestä tiedottaminen on tärkeää. Esimerkiksi liikkumisesteettömyydestä voidaan kertoa pyörätuolisymbolin avulla.

Sosiaalinen ja kulttuurinen saavutettavuus

Taide- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuudessa on kyse myös sisällöistä. Kulttuuritarjonnasta huomattava osa on ns. valtakulttuuria. Taidelaitokset ja muut kulttuurialan toimijat useimmiten esittelevät kulttuurin tuotteita, jotka liittyvät ensisijaisesti pääväestön historiaan ja kokemusmaailmaan ja joiden viitekehystä ja taustoja pidetään itsestäänselvyyksinä. Kulttuuri-instituutioiden henkilökunta voi koostua yksinomaan pääväestöön kuuluvista. Eri vähemmistöryhmiin kuuluvat ihmiset voivat kokea, että erilaiset esitykset ja teokset eivät liity tai liittyvät vain etäisesti heidän omaan kokemusmaailmaansa tai historiaansa. Yksipuolisesti pääväestölle kohdennettu tarjonta voi vähentää vähemmistöjen ja erityisryhmien kiinnostusta osallistua kulttuuripalveluihin.

Vähemmistöjen ja erityisryhmien osallistumista voidaan helpottaa sillä, että esitykset, näyttelyt ja tapahtumat heijastelevat myös valittujen kohderyhmien kiinnostuksen kohteita. Huomiota tulee kiinnittää myös esittely- ja tiedotustapaan. Saavutettavuutta voidaan parantaa mm. henkilöstökoulutuksen avulla, tekemällä yhteistyötä vähemmistöjen edustajien kanssa sekä laajentamalla kulttuuri-instituutioiden rekrytoinnin pohjaa.

sisä valmisteluelimissä, kuten työryhmissä ja komiteoissa.

Päätöksenteko

Päätöksentekoprosessit voivat sisältää tekijöitä, jotka ovat vaikeasti ymmärrettäviä ja hallittavia joidenkin vähemmistö- ja erityisryhmien kannalta. Erilaiset kieli- ja kulttuuritaustat tai vammaisuus voivat estää tiedonsaantia päätöksenteosta. Vähemmistö- ja erityisryhmiin kuuluvat ovat useimmiten pääväestöä heikommin edustettuina päätöksenteossa ja sen valmistelussa.

Kyse voi myös olla päätöksentekoprosessien avoimuuden ja läpinäkyvyyden puutteesta, mutta myös päättäjien tiedon puutteesta silloin, kun päätöksenteko koskee jotakin vähemmistö- tai erityisryhmää. Saattaa myös olla, että tiedottamisessa on puutteita.

Päätöksentekoprosesseja voidaan parantaa jo edellä esitellyillä tiedottamisen ja ymmärtämisen lisäämistä helpottavilla toimilla. Lisäksi päätöksentekoprosesseja voidaan parantaa lisäämällä eri vähemmistö- ja erityisryhmien edustajien säännöllistä kuulemistä valmisteltavista asioista ja lisäämällä näihin ryhmiin kuuluvien edustusta erilai-

3 Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus lainsäädännössä

Suomen lainsäädännössä on määritelty perusta kaikkien ihmisten tasa-arvoiselle ja yhdenvertaiselle kohtelulle. **Perustuslaissa** määritellyissä perusoikeuksissa korostetaan, ettei ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Saamelaisille, romaneille ja muille ryhmille taataan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa käsitellään **yhdenvertaisuuslaissa** (21/2004) ja **naisien ja miesten välisestä tasa-arvosta annetussa laissa** (609/1986). Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä syrjintäperusteita ovat ikä, etninen tai kansallinen alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus,

mielipide, terveydentila, vammaisuus, sukupuoli suuntautuminen tai muu henkilöön liittyvä syy. Laki velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti kaikessa toiminnassaan. Lisäksi viranomaisten tulee laatia yhdenvertaisuussuunnitelma etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Kielilain (423/2003) tarkoituksena on turvata perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia. **Saamen kielilaissa** (1086/2003) puolestaan säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia. Lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Suomen kulttuurilaitoksia koskevassa lainsäädännössä ei **näkövammaisten kirjastoa Celiaa** (laki näkövammaisten kirjastosta 638/1992) lukuun ottamatta mainita erikseen vähemmistö- tai erityisryhmiä palveluiden tarvitsijoina. Tästä johtuen näiden ryhmien palvelussa voi olla suuriakin eroja laitoksesta ja kunnasta riippuen. Säädösten mukaan palvelut on kuitenkin tarkoitettu kaikille, ja säädöksiä tulee noudattaa perusoikeusmyönteisesti.

Kirjastolaissa (904/1998) säädetään yleisten kirjastopalvelujen tavoitteeksi väestön yhtäläisten mahdollisuuksien edistäminen mm. kirjallisuuden ja taiteen harrastamiseen. Kaksikielisessä kunnassa molempien kieliryhmien tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein. Saamelaisen kotiseutalueen kunnissa sekä saamenkielisen että suomenkielisen väestöryhmän tarpeet tulee ottaa huomioon yhtäläisin perustein.

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen vaikuttaa myös tekijänoikeuslainsäädäntö. Aikaisemmin **tekijänoikeuslaki** on mahdollistanut kirjallisen teoksen tai sävellysteoksen saattamisen näkövammaisten luettavaksi esimerkiksi pistekirjoituksena. Vuoden 2006 alussa voimaan astuva tekijänoikeuslain muutos (821/2005) on laajentanut tämän poikkeussäännöksen koskemaan kaikkia ihmisiä, jotka eivät vamman tai sairauden vuoksi voi käyttää kirjoja tai sävellysteosten tekstejä tavanomaisella tavalla (17 §). Samalla myös kuvataiteen teokset on otettu poikkeussäännöksen piiriin. Uudet säännökset mahdollistavat esimerkiksi kohokuvan valmistamisen taulusta, kirjan mukauttamisen selkokielelle ja teosten

kappaleiden valmistamisen viittomakielellä. Valtioneuvoston asetuksella säädetyt laitokset (Celia – Näkövammaisten kirjasto, Näkövammaisten Keskusliitto, Suomen Kuurosokeat ja Kuurojen Liitto) saavat valmistaa äänikirjoja ja viittomakielisiä tallenteita vammaisille lainattaviksi ja myytäväksi. Tekijöillä on oikeus korvaukseen myytävistä kappaleista. Kaikki lain 17 §:ään sisältyvät säännökset koskevat ainoastaan ei-kaupallista toimintaa.

Vuonna 2002 muutettiin **lakia eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista ja avustuksista** (236/1961) siten, että aikaisemmin mukana olleista kielikriteereistä (suomi, ruotsi, saame) luovuttiin kokonaan. Nykyisin ns. kirjastoapurahoja ja -avustuksia voivat saada kaikki kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää Suomessa. Lakimuutos paransi huomattavasti kieli- ja kulttuurivähemmistötaustaisten kirjailijoiden ja kääntäjien mahdollisuuksia hakea ja saada kirjastoapurahoja.

Ihmisten tasavertaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta on tärkeää, että kulttuurikäytössä olevat rakennukset ja tilat ovat fyysisesti saavutettavia kaikille. Suomessa on pyritty parantamaan rakennetun ympäristön liikkumisesteettömyyttä **rakennuslainsäädännön** avulla jo vuodesta 1973. Liikkumisesteetöntä rakentamista koskevat yksityiskohtaiset määräykset ja ohjeet löytyvät Suomen rakentamismääräyskokoelmasta.

Lainsäädännöstä ja ohjeistuksesta huolimatta rakennusten esteettömyys ja saavutettavuus eivät aina toteudu toivotulla tavalla. Suunnitteluvirheet johtuvat usein tietämättömyydestä ja puutteellisesta valvonnasta. Tärkeintä olisikin, että jo rakentamishankkeiden suunnitteluvaiheessa turvauduttaisiin esteettömyyden asiantuntijoihin. Opetusministeriö edellyttää omassa rakentamishankkeita koskevassa ohjeistuksessaan valtionavustuksen hakijoilta huomion kiinnittämistä tilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Mm. kulttuuritilojen peruskorjaus- ja perustamishankkeiden ohjeistukseen on liitetty asiantuntijatahojen yhteystiedot ja neuvotaan hakijoita kääntymään suunnitelmia tehdessään näiden puoleen.

Yleisradio Oy:tä koskevan lain (1380/1993) 7 §:ssä määritellään yhtiön julkisen palvelun ohjelmatoimintaa koskevat tehtävät. Lain mukaan Yleisradio Oy:n tulee muun muassa ottaa ohjelmistossa huomioon sivistys- ja tasa-arvonäkökohdat, kohdella ohjelmatoiminnassa yhtäläisin perustein suomen- ja ruotsinkielistä väestöä, tuottaa palveluja saamen, romanin ja viittomakielellä sekä soveltuvin osin myös maan muiden kieliryhmien kielellä, tukea suvaitsevaisuutta ja monikulttuurisuutta sekä huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistö- ja erityisryhmille.

On tärkeää seurata yhdenvertaisuus- ja muun sellaisen lainsäädännön kehittymistä, jolla voi olla vaikutuksia vähemmistö- ja erityisryhmien mahdollisuuksiin osallistua kulttuuriin ja harjoittaa omaehtoista kulttuuritoimintaa. Näistä voidaan mainita esimerk-

kinä **laki (380/1987) ja asetus (759/1987) vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista**, joissa säädetään mm. kuljetus- ja tulkkipalveluista. On muistettava, että syrjintää saattaa sisältyä sellaisiinkin säädöksiin, jotka eivät näennäisesti vaikuta syrjiviltä. Lisäksi kulttuuria ja taidetta käsittelevää lainsäädäntöä ja sen kehitystä tai kehitystarpeita on seurattava vähemmistö- ja erityisryhmien kannalta. Jos on tarpeen, voidaan säädöksiin sisällyttää poikkeussääntöjä, jotka mahdollistavat yhdenvertaisen kohtelun.

4 Toimenpiteet

4.1 Kulttuuria kaikille -palvelun kehittäminen

Valtakunnallinen Kulttuuria kaikille -palvelu aloitti toimintansa kolmivuotisena kehittämishankkeena keväällä 2003. Hanketta koordinoi opetusministeriön tuella Valtion taidemuseon taidemuseoalan kehittämissyksikkö KEHYS.

Neuvontapalvelun tehtävänä on auttaa kulttuurialan toimijoita kehittämään tarjoamiaan kulttuuripalveluja kaikille saavutettaviksi tiedotuksen, ohjemateriaalien, koulutusten ja saavutettavuuskartoitusten avulla. Kulttuuria kaikille -palvelu osallistuu myös kansallisiin ja kansainvälisiin verkostoihin ja yhteistyöhankkeisiin, joiden tavoite on taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden lisääminen.

Vuoden 2004 lopussa avatut neuvontapalvelun Kulttuuria kaikille -verkkosivut tarjoavat keskitetysti käytännön työkaluja ja oh-

jeita saavutettavan kulttuuritapahtuman ja -kohteen aikaansaamiseksi. Palvelu tarjoaa neuvontaa koskien erilaisia asiakasryhmiä, esimerkiksi vammaisia, etnisiä vähemmistöjä ja ikääntyneitä ihmisiä.

Kulttuuria kaikille -palvelu on kolmivuotisen toimintansa aikana osoittanut tarpeellisuutensa. Se on onnistunut hyvin tekemään saavutettavuuden käsitettä tunnetuksi ja tavoittamaan kulttuurialan toimijoita eri puolilla maata. Mm. neuvontapalvelun tarjoaman koulutusyhteistyön ja saavutettavuusarviointien kysyntä on ollut kasvavaa.

Neuvontatyön jatkuminen ja kehittäminen on turvattava myös jatkossa, sillä saavutettavuutta lisäävät toimenpiteet edellyttävät kulttuurialan toimijoiden tietoisuuden ja osaamisen kasvattamista. Kulttuuria kaikille -palvelun resursointi on saatava sen tehtävien mukaiseksi. Ulkomaiset, hyvät toimintamallit osoittavat, että kulttuurialan toimijoille suunnattu neuvonta on tarpeel-

lista ja että parhaita tuloksia saadaan pitkäkestoisella toiminnalla.

Neuvontapalvelun sijainti Valtion taidemuseon yhteydessä on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi. Neuvontapalvelu hyötyy Valtion taidemuseon asemasta valtakunnallisena kulttuuri-instituutiona, jolla on toisaalta perinteiden ylläpitäjän, toisaalta edelläkävijän rooli kulttuurin saavutettavuuden edistämisessä. Se on neuvontapalvelun taustayhteisönä selkeästi kulttuurialalla toimiva instituutio, jonka eri ammattialoja edustavassa työyhteisössä on monialaista osaamista erilaisissa kulttuurialan tehtävissä. Kulttuuritoimijoiden on luontevaa lähestyä neuvontapalvelua, joka toimii tunnetusta kulttuurilaitoksesta käsin.

Tulevaisuudessa erillisen neuvontapalvelun tarve ja sijoituspaikka voidaan arvioida uudelleen. Lopullisena tavoitteena on, että hyvä saavutettavuus kuuluu itsestään selvänä osana kaikkeen taide- ja kulttuuritarjontaan.

Kulttuuria kaikille -palvelun lähivuosien haasteena on mm. asiantuntijaverkoston ja -yhteistyön kehittäminen esimerkiksi suuntaamalla koulutusta asiantuntijuuden lisäämiseksi eri puolilla maata. Yhteistyö ja vuorovaikutus museoiden kanssa on jo nyt varsin aktiivista; seuraavassa vaiheessa tarvitaan lisäpanostusta muiden kulttuurialojen toimijoiden tehokkaampaan tavoittamiseen.

Tulevaisuuden haaste ja mahdollisuus on myös monikulttuurisuusnäkökulman syventäminen. Kehyksessä alkoi syksyllä 2005 kaksivuotinen projekti, jonka aikana tehtävään palkattu kulttuurivähemmistökoordinaattori tarkastelee Valtion taidemuseon tarjontaa ja toimintaa monikulttuurisuuden näkökulmasta sekä osallistuu aihealueesta käytävään laajempaan keskusteluun. Tehtävä ja tavoitteet ovat samansuuntaiset kuin Kulttuuria kaikille -palvelulla. Projekti täydentää ja monipuolistaa Kehyksen kautta käytettävissä olevaa kulttuurin saavutettavuuteen liittyvää osaamista.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- turvaa Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelun toiminnan jatkuvuuden ja kehittämisen vuodesta 2006 eteenpäin erillismäärärahan turvin. Määrärahaa kasvatetaan siten, että se vastaa neuvontapalvelun tehtäviä. Kehittämistyön painopisteitä ovat
 - maanlaajuisen asiantuntija- ja toimijaverkoston kehittäminen ja kouluttaminen
 - neuvontatyön ulottaminen kattavasti eri taiteen ja kulttuurin aloille
 - monikulttuurisuusnäkökulman syventäminen ja vähemmistökuultuurikoordinaattorin tuottaman tiedon ja hyvien käytäntöjen levittäminen.
- hyödyntää neuvontapalvelua saavutettavuuteen liittyvän käsitteistön tunnetuksi tekemisessä ja esteettömyyttä käsittelevien tarkistuslistojen levittämisessä.

4.2 Taide- ja kulttuurilaitosten tulos- ja informaatio-ohjaus

Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -ohjelmaehdotuksessa on esitetty useita konkreettisia keinoja, joilla erikokoiset ja eri taiteenaloja edustavat taide- ja kulttuurilaitokset voivat parantaa toimintansa saavutettavuutta vammaisten ihmisten näkökulmasta. Julkaisun ohjeita soveltamalla saadaan toiminnasta saavutettavampaa myös muiden vähemmistö- ja erityisryhmien kannalta. Suurimman osan toimenpide-ehdotuksista voi toteuttaa ilman suuria kustannuksia. Tärkeintä on asennemuutos, yhä myönteisempi suhtautuminen erilaisiin yleisöihin. On avuksi, jos laitosten henkilökunnalla on riittävä vähemmistökulttuureita ja eri vammaisryhmiä koskeva asiantuntemus.

Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -julkaisun toimenpide-ehdotuksista ehkä tärkein on, että taide- ja kulttuurilaitokset kartoittaisivat oman toimintansa saavutettavuuden ja tekisivät sen pohjalta suunnitelman, jolla saavutettavuutta parannetaan. Ilman kartoitusta on vaikea ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin, ja ilman systemaattista suunnitelmaa hyvät aikomukset eivät välttämättä toteudu. Tavoitteena on, että saavutettavuus tulisi vähitellen luontevaksi ja itsestään selväksi osaksi laitosten toimintaa.

Taide- ja kulttuurilaitokset sekä taidetoi-
mikuntalaitos voivat kehittää toimintaansa myös ottamalla yhteyttä sellaisiin toimijatahoihin, joiden kanssa yhteistyötä ei ole ollut aiemmin. Hyviä yhteistyökumppaneita saavutettavuuden tason arvioimisessa ja parannusehdotusten tekemisessä ovat

paikalliset ja valtakunnalliset vähemmistö- ja erityisryhmiä edustavat järjestöt, erilaiset neuvottelukunnat ja tasa-arvoelimet (esim. valtakunnallinen vammaisneuvosto VANE, romaniasiain neuvottelukunta RONK ja etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO). Paikallistasolla esimerkiksi kuntien vammaisneuvostot ja lääninhallitusten yhteydessä toimivat alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat ovat tärkeitä tiedonvaihdon kumppaneita. Lisäksi valtion taidemu-
seon koordinoima Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelu on erityisen hyödyllinen taho kaikille kulttuurialan toimijoille.

Laitosten asiantuntemusta saavutettavuuden edistämiseksi ja syrjinnän estämiseksi parannetaan parhaiten jatkuvalla henkilöstökoulutuksella. Tässä apuna voi käyttää mainittuja Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelua ja erityiskysymyksissä esimerkiksi kieli- ja kulttuurivähemmistöjä edustavia toimijoita tai vammaisjärjestöjä.

Opetusministeriö vaikuttaa alaisensa hallinnon toimintaan **tulosohjauksella**. Muihin keskeisiin taide- ja kulttuurilaitoksiin (esim. Suomen Kansallisooppera, Suomen Kansallisteatteri, Suomen elokuvasäätiö) opetusministeriö voi vaikuttaa **informaatio-ohjauksen** keinoin ja käymällä niiden kanssa säännöllisesti tulos- tai tavoitekeskusteluja. Lisäksi taiteen ja kulttuurin alan eri toimijoille, esimerkiksi valtionosuuden piirissä oleville taide- ja kulttuurilaitoksille, voidaan esitellä hyviä toimintatapoja.

Näkövammaisten kirjasto Celia palvelee valtakunnallisesti näkövammaisten lisäksi myös muita lukemisesteisiä asiakkaita. Kir-

jaston lähivuosien tavoitteena on digitaalisen kirjaston rakentaminen ja verkkopalvelujen kehittäminen. Äänikirjojen lainauksesta siirrytään digitaalisten DAISY-äänikirjojen jakeluun ja siitä edelleen verkkojen kautta tapahtuvaan jakeluun. Tämä kehityssuunta antaa asiakkaille mahdollisuuden käyttää kirjaston tuotteita ja palveluita ajasta ja paikasta riippumatta. Celian tavoitteena on myös vahvistaa yhteistyötä yleisten kirjastojen kanssa saavutettavien kirjastopalvelujen kehittämisessä.

Taiteen keskustoimikunta, valtion taidetoimikunnat ja alueelliset taidetoimikunnat ovat opetusministeriön asiantuntijaelimiä, joilla on oltava valmiuksia arvioida myös erilaisiin vähemmistöihin kuuluvien taiteilijoiden, työryhmien ja yhdistysten apuraha- ja avustushakemuksia. Taidetoimikuntia asetettaessa tulee pyrkiä siihen, että toimikunnissa on mukana riittävä saavutettavuuteen ja vähemmistöryhmiin liittyvä asiantuntemus nimeämällä toimikuntiin myös kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöihin kuuluvia edustajia ja tarjoamalla kaikille toimikuntien jäsenille aiheeseen liittyvää koulutusta. Toimikunnat voivat tarvittaessa myös kuulla ulkopuolisia asiantuntijoita.

Taiteen keskustoimikunnan yhteydessä toimiva **valtion taideteostoimikunta** vastaa taideteosten hankinnasta ja sijoittamisesta valtion omistamiin tai valtion käytössä oleviin tiloihin kotimaassa ja ulkomailla (esim. virastot, yliopistot, tuomioistuimet, ulkoasiainministeriön toimipisteet). Hankittaessa ja sijoitettaessa taideteoksia julkisiin tiloihin tulee pyrkiä entistäkin enemmän ottamaan huomioon myös vammaisten ihmisten tarpeet ja Design for All -periaate, joka merkitsee tuotteiden helppokäyttöisyyttä, ympäristöjen esteettömyyttä ja palveluiden saavutettavuutta ja toimivuutta. Huomiota tulisi kiinnittää myös vähemmistöryhmiin kuuluvien taiteilijoiden tuotantoon.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- kannustaa alaisiaan virastoja ja laitoksia sekä muita keskeisiä taide- ja kulttuurilaitoksia
 - laatimaan saavutettavuuskartoituksen ja -suunnitelman. Suunnitelma voidaan sisällyttää tasa-arvolain (609/1986) ja yhdenvertaisuuslain (2004/21) perusteella laadittaviin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmiin.
 - nimeämään saavutettavuuskysymyksiä hoitavan vastuuhenkilön.
 - vahvistamaan saavutettavuuteen, monikulttuurisuuteen ja vammaisuuteen liittyvää osaamistaan. Taide- ja kulttuurilaitokset voivat parantaa asiantuntemustaan esimerkiksi henkilöstökoulutuksella ja henkilövalinnoilla sekä yhteydenpidolla paikallisiin ja valtakunnallisiin vähemmistöryhmiä edustaviin järjestöihin.
- hyödyntämään työssään Kulttuuria kaikille -palvelua.
- resursoi Celia-Näkövammaisten kirjastoa niin, että se voi kehittää verkko-palvelujaan ja on-demand -äänikirjapalveluaan. Lisäksi vahvistetaan Celian asiantuntijaresursseja erityisaineistojen saatavuuden lisäämiseksi yleisissä kirjastoissa.
- vahvistaa saavutettavuuteen, monikulttuurisuuteen ja vammaisuuteen liittyvää asiantuntemusta taidetoimikuntalaitoksessa nimittämällä toimikuntien jäseniksi myös kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöjen edustajia ja kannustamalla taiteen keskustoimikuntaa tarjoamaan toimikuntien jäsenille aiheeseen liittyvää informaatiota. Toimikunnat voivat myös kuulla vähemmistöryhmien asiantuntijoita.
- kannustaa valtion taideteostoimikuntaa ottamaan huomioon myös vammaisten ihmisten tarpeet ja Design for All
 - periaatteen julkisiin tiloihin sijoitettavissa taidehankinnoissa sekä kiinnittämään huomiota myös vähemmistöryhmiin kuuluvien taiteilijoiden tuotantoon.

Valtionosuuden piirissä olevat taide- ja kulttuurilaitokset eivät ole opetusministeriön tulosohjauksen piirissä eikä ministeriöllä ole mahdollisuutta vaikuttaa niiden toiminnan sisältöihin. Tässä yhteydessä näitä laitoksia kuitenkin käsitellään lyhyesti, sillä koko maan kattava taide- ja kulttuurilaitosverkosto, joka koostuu teattereista, orkestereista, museoista ja kirjastoista, tarjoaa laajasti taidetta ja kulttuuria saataville koko maassa.

Valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten suhteen tärkein vaikuttamisen keino on yhteydenpito, informaatio-ohjaus. Opetusministeriö on jo tiedottanut Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -julkaisusta ja Kulttuuria kaikille -palvelusta taide- ja kulttuurilaitoksille. Jatkossa on mahdollista esimerkiksi yhteistyössä keskeisten järjestöjen kanssa järjestää tietoiskuja saavutettavuudesta erilaisten tapahtumien yhteydessä. Sopivia tilaisuuksia ovat esimerkiksi Suomen Kirjastoseuran järjestä-

mät valtakunnalliset kirjastopäivät, Suomen museoliiton koulutustilaisuudet museoille ja Suomen Sinfoniaorkesterit ry:n intendenttipäivät. Aihe on mahdollista nostaa esille myös läänien kirjastotarkastajille järjestettävissä tilaisuuksissa.

Valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten toiminnan saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistymistä voi-

daan seurata säännöllisin väliajoin toteutettavien selvityksin ja kyselyin. Niitä on mahdollista toteuttaa yhteistyössä esimerkiksi Suomen Kuntaliiton, Tilastokeskuksen, Museoviraston, Teatterin tiedotuskeskuksen ja Suomen Sinfoniaorkesterit ry:n kanssa. Selvitysten teossa on tarpeen hyödyntää jo olemassa olevia tietolähteitä, esimerkiksi Museoviraston vuosittain koostamaa museotilastoa.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- levittää valtionosuuden piirissä oleville taide- ja kulttuurilaitoksille tietoa keinoista parantaa saavutettavuutta ja edistää yhdenvertaisuutta.
- seuraa valtionosuuden piirissä olevien taide- ja kulttuurilaitosten toiminnan saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistymistä säännöllisin väliajoin toteutettavien selvityksin ja kyselyin.
- ottaa mahdollisuuksien mukaan saavutettavuuden edistämisen huomioon maakuntamuseoiden, aluetaidemuseoiden ja valtakunnallisten erikoismuseoiden toiminnan painopisteitä ja tavoitteita koskevissa neuvotteluissa, jotka käydään Museoviraston kanssa nelivuotiskausittain.

4.3 Harkinnanvaraiset valtionavustukset

Määrärahat vähemmistöryhmien kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseen

Opetusministeriöllä on käytettävissään veikkauksen ja raha-arpajaisten momentilla 29.90.52 ja momentilla 29.90.50 määrärahoja, jotka on suunnattu erityisesti kulttuuri- ja vammaisvähemmistöille tai kulttuurin saavutettavuuden parantamiseen.

Määräraha **vammaisyhteisöjen kulttuuri-toimintaan** kaksinkertaistui 112 000 eurosta 225 000 euroon vuonna 2005. Samassa yhteydessä määrärahasta alettiin myöntää tukea myös yleisen kulttuuritarjonnan **saavutettavuutta parantaviin hankkeisiin** ja avustuksen mahdollista saajajoukkoa laajennettiin vammaisyhteisöjen lisäksi kulttuurialan toimijoihin. Vuoden 2005 hakuierrokselta saadut kokemukset ovat osoittaneet, että kulttuurilaitoksilla ja muilla kulttuurialan toimijoilla on halua ja kiinnostusta parantaa toimintojensa saavutettavuutta. Mahdollisuus saada tukea erilaisiin saa-

vutettavuutta parantaviin pilottihankkeisiin toimii kannustimena ja saattaa johtaa pitkäjänteisempään kehittämistyöhön. Lopullisena tavoitteena on, että siirtymäkauden jälkeen alan toimijat ottaisivat saavutettavuusnäkökulman automaattisesti huomioon kaikessa toiminnassaan.

Veikkausvoittovaroissa on ollut vuodesta 2005 lähtien uusi **monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismin vastaiseen työhön** osoitettu määräraha (400 000 € vuonna 2005), joka on korvannut aikaisemmin momentilla 29.90.50 sijainneen määrärahan vähemmistökulttuurien tukemiseen ja rasismin vastaiseen työhön. Määrärahas- ta voidaan avustaa kotimaisten etnisten vähemmistöjen, kuten romanien, ja eri maahanmuuttajaryhmien kulttuuritoimintaa. Uudesta määrärahasta on tuettu mm. maahanmuuttajataiteilijoiden yhdistystoimintaa.

Kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ja vammaisten taiteilijoiden mahdollisuuksia taiteellisen työn tekemiseen voitaisiin parantaa osoittamalla osa edellä mainituista määrärahoista taiteen keskustoimikunnan käyttöön. Määrärahasta voitaisiin tukea hankkeita, jotka perustuvat pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistyöhön tai parantavat vähemmistökulttuureja edustavien ja vammaisten taiteilijoiden työskentely- ja meritoitumismahdollisuuksia. Tämä edellyttää edellä mainittujen määrärahojen kasvattamista nykyisestä.

Talousarvion momentilla 29.90.50 on lisäksi erillinen määräraha **saamelaiskulttuurin tukemiseen** (205 000 € vuonna 2005), jon-

ka käytöstä kulttuuri-itsehallinnon periaatteen mukaisesti päättää saamelaiskäräjät. Kulttuurimääräraha on saamelaisyhteisölle merkittävä tuki ja sen avulla on saatu elvytettyä saamen vähemmistökielistä kulttuuria. Saamelaiskulttuuri elääkin voimakasta nousukautta. Taiteellinen toiminta, yhdistystoiminta ja rajat ylittävä yhteistyö on vilkasta. Rahoituksen tarve on nykyistä määrärahaa suurempi.

Opetusministeriö asetti 14.4.2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää mahdollisuudet **viittomakielisten teatteripalveluiden** kehittämiseksi. Työryhmä on 23.11.2005 opetusministeriölle luovuttamassaan muistiossa ehdottanut, että Kuurojen Liitto ry:n yhteydessä toimivan Teatteri Totin toimintaa kehitettäisiin siten, että sillä olisi tulevaisuudessa mahdollisuudet toimia viittomakielisenä ammattiteatterina ja että se voisi tuottaa vuosittain riittävän määrän tuotantoja ja esityskertoja sekä pääkaupunkiseudulle että myös muualle maahan.

Työryhmä esittää, että viittomakielisen teatteritoiminnan rahoitus koostuisi opetusministeriön valtionavustuksesta, Kuurojen Liitto ry:n osuudesta ja pääsylipputulosta. Opetusministeriön valtionavustuksen suuruudeksi esitetään noin 60 prosenttia Teatteri Totin vuosittaisesta talousarviosta. Opetusministeriö pitää tärkeänä, että Teatteri Totti voi jatkaa toimintaansa nykyistä kestävämmällä pohjalla ja että sillä on mahdollisuus kehittyä ammattiteatteriksi. Opetusministeriö tukee mahdollisuuksien mukaan tätä kehitystä.

Opetusministeriö on tukenut **selkokielistä kirjallisuutta** vuodesta 1990 lähtien. Määrärahasta (50 000 € vuonna 2005) on jaettu avustuksia ja apurahoja selkokirjojen kirjoittajille, kääntäjille, kustantajille ja kuvittajille sekä myönnetty tukea alan tutkimustyöhön ja tiedotustoimintaan. Vuoden 2004 alussa määrärahan jakaminen delegoitiin Selko keskuksen yhteydessä toimivalle selkokirjatyöryhmälle. Myönnettyjen avustusten ja apurahojen turvin ilmestyy noin 10 selkokirjaa vuodessa.

Yleiset kirjastot voivat hankkia kokoelmiinsa selkokirjallisuutta ja isotekstisiä kirjoja opetusministeriön niille myöntämällä **vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuella**. Kirjastoille on lisäksi tarjottu mahdollisuus sijoittaa ostotukikirjoja koulukirjastoihin. Käytäntö on osaltaan lisännyt selkokirjojen menekkiä ja tuonut ne entistä paremmin lukijoiden ulottuville.

Laadukkaiden selkokirjojen tuotanto tulee turvata jatkossakin valtion tuen avulla. Selkokirjojen lisäksi tukea tulisi myöntää myös muille saavutettavan kirjallisuuden (mm. koskettelu-, ääni-, piste- ja isotekstiset kirjat) lajeille. Tämä edellyttää käytettävissä olevan määrärahan kasvattamista. Kaikki saavutettavan kirjallisuuden lajit tulisi myös ottaa mahdollisimman kattavasti mukaan vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuen valikoimalistoille. Tukea voidaan suunnata jatkossa nykyistä enemmän myös kulttuuria ja taidetta käsittelevän kirjallisuuden tuottamiseen esimerkiksi määrittelemällä se jonakin vuonna yhdeksi selkomäärärahan painopistealueeksi.

Opetusministeriön asettama "videotoimikunta" esitti vuonna 1984 kuurojen videokirjaston perustamista valtion rahoituksella. Kirjaston tehtävänä olisi tuottaa, kopioida, säilyttää ja levittää viittomakielisiä videotallenteita. Toimikunnan ehdotus ei ole tähän mennessä toteutunut. Opetusministeriö on katsonut, että viittomakielinen kirjasto on osa Kuurojen Liiton kulttuuritoimintaa ja että liitolle myönnettyä avustusta voidaan käyttää myös kirjaston toimintaan.

Kuurojen Liitto on lähestynyt asiassa uudelleen opetusministeriötä ja muistuttanut, että viittomakielisiä materiaaleja tuotetaan puutteellisten resurssien vuoksi edelleenkin tarpeeseen nähden liian vähän. Videotoimikunnan tekemää ehdotusta tulisi tarkastella uudelleen 1980-luvun jälkeen tapahtuneen teknisen kehityksen valossa. Opetusministeriö katsoo, että mahdollisen **viittomakielisen lainauskirjaston** toiminnallista mallia ja sen tehtävää viittomakielisen aineiston tuottajana on syytä selvittää yhteistyössä Kuurojen Liiton kanssa.

Valtionosuuden piirissä olevista kirjastoista Helsingin kaupunginkirjastolle (yleisten kirjastojen keskuskirjastolle) annettiin vuonna 1995 erityistehtävä toimia **ulkomaalaiskirjastona** Suomessa. Kaupunginkirjasto hoitaa tätä tehtävää opetusministeriön myöntämän harkinnanvaraisen valtionavustuksen turvin. Vuonna 2005 avustus oli 85 000 euroa. Ulkomaalaiskirjasto tukee Suomessa asuvan vieraskielisen väestön kirjastopalveluja, tiedottaa ja neuvoo sekä hankkii aineistoa yhteiskäyttöön sellaisilla kielillä, jotka meillä ovat harvinaisia ja joiden käyttäjiä Suomessa on vähän. Kokonaisvastuu

ulkomaalaisväestön yleisistä kirjastopalveluista on kuitenkin edelleen kunnilla.

Opetusministeriön on huolehdittava siitä, että sen oma, harkinnanvaraisia avustuksia koskeva tiedotus on saavutettavaa. Tämä

merkitsee sitä, että esimerkiksi verkkosivuilla olevan tiedon tulee olla saavutettavassa muodossa. Tietoa on oltava tarjolla sekä tekstinä (paperiversiona ja sähköisenä) että suullisesti.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- kasvattaa asteittain vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseen, monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismien vastaiseen työhön sekä saamelaiskulttuurin tukemiseen osoitettuja määrärahojaan.
- asettaa osan kahdesta ensin mainitusta määrarahasta taiteen keskustoimikunnan käyttöön myönnettäväksi hankkeisiin, jotka perustuvat pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistyöhön tai parantavat vähemmistökulttuureja edustavien ja vammaisten taiteilijoiden työskentely- ja meritoitumismahdollisuuksia.
- tukee viittomakielisen teatterin toimintaa harkinnanvaraisella valtionavustuksella käytettävissä olevien määrärahojen puitteissa.
- kasvattaa selkokirjallisuuden tukemiseen osoitettuja resursseja ja suuntaa tukea myös saavutettavan kirjallisuuden muille lajeille sekä kulttuuria ja taidetta käsittelevän kirjallisuuden tuottamiseen.
- ottaa mahdollisimman kattavasti saavutettavan kirjallisuuden eri lajit vähälevikkisen laatukirjallisuuden ostotuen piiriin.
- huolehtii harkinnanvaraisia avustuksia koskevan tiedotuksen saavutettavuudesta.
- selvittää yhteistyössä Kuurojen Liiton kanssa mahdollisen viittomakielisen lainauskirjaston toiminnallista mallia ja sen tehtävää viittomakielisen aineiston tuottajana.

Muut harkinnanvaraiset määrärahat

Opetusministeriö ja taidetoimikuntalaitos voivat tukea kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöjen taiteellista ja kulttuuritoimintaa sekä saavutettavuutta parantavia hankkeita myös muista määrärahoistaan (esim. opetusministeriön käytettäväksi osoitetut veikkosuosittomat, valtion taidetoimikuntien ja alueellisten taidetoimikuntien myöntämät

kohdeapurahat, taiteen keskustoimikunnan lastenkulttuurimäärärahat). Tukea voidaan myöntää myös vähemmistöjä edustavien järjestöjen ja kulttuurialan toimijoiden osallistumiseen kansainvälisiin yhteistyöhankkeisiin, joiden avulla voidaan löytää ja vaihtaa parhaita käytäntöjä kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi. Lisäksi

on mahdollista tukea toimintaa tai hankkeita, jotka muiden tavoitteiden ohella voivat edistää saavutettavuutta: esimerkiksi kulttuuriperinnön digitoinnin avulla on mahdollista saattaa aineistoja kaikkien saataville, myös saavutettavaan muotoon.

Joidenkin opetusministeriön tukimuotojen hakuilmoitusten yhteyteen on jo liitetty suositus hankkeen tai toiminnan saavutettavuudesta tai maininta vähemmistö- tai erityisryhmien myönteisestä erityiskohtelusta. Esimerkkeinä voidaan mainita **kirjastojen perustamishankkeiden sekä kulttuuritilojen peruskorjaus- ja perustamishankkeiden** ohjeistukset, joissa edellytetään huomion kiinnittämistä tilojen esteettömyyteen ja saavutettavuuteen. Jälkimmäiseen on liitetty lisäksi asiantuntijatahojen yhteystiedot ja neuvotaan hakijoita kääntymään suunnitelmia tehdessään näiden puoleen.

Kulttuurilehdille suunnattujen avustusten myöntöperusteissa todetaan, että erilaiset vähemmistökulttuuritarpeet otetaan huomioon avustusta myönnettäessä. **Kuntien kulttuuritoiminnan kehittämis- ja kokeilutoimintaan** myönnettävien avustusten tavoitteeksi on kirjattu taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuuden ja saatavuuden parantaminen koko maassa.

Museovirasto jakaa valtionavustukset **museoiden innovatiivisiin hankkeisiin**. Vuodelle 2006 avustuksia myönnettäessä ensisijaisiksi katsotaan hankkeet, jotka tähtäävät museoiden saavutettavuuden kehittämiseen, monikulttuurisuuden ja suvaitsevaisuuden edistämiseen ja kulttuuriperintökasvatukseen.

Vastaavia painotuksia ja suosituksia on mahdollista liittää myös muiden avustamäärärahojen ohjeistuksiin. Tällaisia voisivat olla esimerkiksi määrärahat **yleisten kirjastojen tietoverkkojen sisältötuotannon edistämiseen ja kunnallisten kirjastojen toiminnan kehittämiseen** sekä avustukset **kulttuuriperinnön digitointiin ja valtakunnallisille kulttuuritapahtumille**. Opetusministeriön www-sivujen näitä määrärahoja koskeviin hakuilmoituksiin voidaan lisätä linkki Kulttuuria kaikille -palveluun ja tarjota hakijoiden käyttöön esteettömyyden tarkistuslista. Määrärahoja on myös mahdollista painottaa eri tavoin eri vuosina niin, että jonakin vuonna yhtenä painopisteenä olisi saavutettavuuden edistäminen.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- suuntaa mahdollisuuksien mukaan tukea kieli- ja kulttuurivähemmistöjen ja erityisryhmien kulttuuritoimintaan sekä kulttuurien välistä vuorovaikutusta edistävään yhteistyöhön erilaisista harkinnanvaraisista määrärahoistaan.
- kehottaa www-sivuillaan soveltuvien määrärahojen hakuilmoituksissa avustuksen hakijoita hyödyntämään Kulttuuria kaikille -palvelun asiantuntemusta ja tarjoaa hakijoille käytettäväksi esteettömyyden tarkistuslistan. Listan voi toimittaa myös avustuspäätöksen yhteydessä.
- kasvattaa kulttuuriperinnön digitointiin ja kulttuurin verkkopalveluiden rakentamiseen suunnattuja avustusmäärärahoja. Kasvun avulla saadaan aikaan saavutettavia verkkopalveluita sekä digitoitua materiaalia, joita verkkopalveluissa voidaan hyödyntää.

4.4 Sektorirajat ylittävä yhteistyö

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen vaikuttavat myös muilla hallinnonaloilla toteutettavat toimenpiteet. Sektorirajat ylittävä yhteistyö ja tiedonvaihto on tärkeää erityisesti säädösvalmistelussa, sillä vähemmistöjen ja erityisryhmien kulttuurisia oikeuksia koskevan tai oikeuksiin vaikuttavan lainsäädännön valmistelu- ja esittelyvastuu ei aina ole opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osastolla.

Kulttuurisen tasa-arvon kannalta on tärkeää, että vähemmistötaustaisilla ja vammaisilla ihmisillä on mahdollisuus toimia myös taide- ja kulttuurialojen ammateissa. Yleensä näissä ammateissa toimiminen edellyttää sopivaa koulutusta: koulutus ja tutkinto tarjoavat tarpeellisten tietojen ja taitojen lisäksi mahdollisuuden verkostoitua ja saavuttaa arvostusta alan sisällä. Onkin tarpeen, että yhteydenpitoa ja tiedonvaihtoa tehostetaan myös opetusministeriön sisällä kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan

osaston sekä **koulutus- ja tiedepolitiikan osaston** välillä. Yhteistyön avulla voidaan esimerkiksi edistää vammaisten ja kulttuurivähemmistötaustaisten, vastavalmistuneiden taiteen ammattilaisten mahdollisuuksia työllistyä taiteen ja kulttuurin eri aloilla.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vastuulle kuuluvat tukipalvelut, jotka takaavat mahdollisimman tasavertaiset osallistumisen ja toiminnan mahdollisuudet. Sen panos kulttuurin tukemisessa on välillinen. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön yhteydessä toimii romaniasiain neuvottelukunta RONK, joka on keskeinen elin romaniväestön elinolosuhteiden kehittämisen ja romanikulttuurin edistämisen kannalta. Kyseisen ministeriön yhteydessä toimii myös valtakunnallinen vammaisneuvosto VANE, viranomaisten, vammaisten ihmisten ja heidän omaistensa sekä vammaisjärjestöjen yhteistoimintaelin.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla toimiva Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKESissa koordinoidaan valtakunnallista Design for All -verkostoa. Verkoston tärkein tehtävä on välittää helppokäyttöisyyttä, esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevaa tietoa sekä tukea DfA-osaamisen kasvamista niin julkisella kuin yksityiselläkin sektorilla.

Raha-automaattiyhdistys (RAY) myöntää vammaisjärjestöille yleisavustuksia, kohdennettuja toiminta-avustuksia ja investointiavustuksia. Lisäksi RAY myöntää tukea erilaisiin projekteihin. Projektiavustusten kohteina on ollut myös hankkeita, joissa taiteen ja kulttuurin keinoin kehitetään esimerkiksi uudenlaista päivä- ja työtoimintaa tai kuntouttavaa toimintaa vaikeavammaisille tai muille erityisryhmille. Pääpaino avustusharkinnassa on kuitenkin sosiaalinen ja terveydellinen hyvinvointi, ei suoranainen taide- tai kulttuuritoiminta.

Rahoitusvastuun jakaminen opetusministeriön ja RAY:n välillä ei aina ole ollut selvää, ja mm. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta on kiinnittänyt toimenpideohjelmatehdoksessaan huomiota tämän työnjaon selkeyttämisen tärkeyteen. Säännöllinen tiedonvaihto on tärkein väline epäselvyyksien välttämiseksi ja tehtävänjaon selkeyttämisessä. Myös Terveystta kulttuurista -toiminnan jatkuvuuden turvaaminen edellyttää hallinnonalojen välistä yhteistyötä.

Sisäasiainministeriön yhteydessä toimii julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunta JUHTA, joka on valtion ja kuntien tietohallinnon yhteisten hankkeiden kehittä-

misfoorumi. JUHTAn tärkeimpiä tehtäviä on laatia julkisen hallinnon suosituksia (JHS), joista mainittakoon esimerkkeinä JHS 157 (asiakaspäätteet julkishallinnossa) ja JHS 127 (julkisen hallinnon verkkopalvelun suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet). Molemmissa on mukana erityisryhmien näkökulma.

Työministeriö vastaa valtionhallinnossa mm. turvapaikanhakijoiden vastaanotosta, maahanmuuttajien kotouttamisesta ja maahanmuuttopolitiikasta yleisemminkin. Lisäksi työministeriön yhteydessä toimii etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO), joka on valtioneuvoston asiantuntijaelin etnisiin suhteisiin ja maahanmuuttoon liittyvissä kysymyksissä. Myös vähemmistövaltuutetun toimisto ja vähemmistöasiain neuvottelukunta toimivat työministeriön yhteydessä. Neuvottelukunta toimii vähemmistövaltuutetun apuna. Se mm. tekee ehdotuksia ja antaa lausuntoja etnisen syrjimättömyyden valvonnan ja seurannan kehittämisestä sekä kehittää viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä. Vähemmistövaltuutetun toimisto toimii itsenäisenä elimenä työministeriön yhteydessä.

Oikeusministeriön hallinnonalalle kuuluu mm. kielilainsäädännön valmistelu. Lisäksi erityisesti saamelaisasiat kuuluvat oikeusministeriön toimialaan.

Ympäristöministeriö vastaa rakentamista koskevien säädösten valmistelusta. Rakennetun ympäristön liikkumisesteettömyyttä on pyritty parantamaan lainsäädännön avulla jo parin vuosikymmenen ajan.

Myös **liikenne- ja viestintäministeriö** toteuttaa omalla hallinnonalallaan toimenpiteitä, joilla on vaikutusta kulttuuripalvelujen saavutettavuuteen. Ministeriö julkaisi alkuvuodesta 2005 osana hallituksen kansallista laajakaistastrategiaa toimenpideohjelman Kohti esteetöntä viestintää. Toimenpideohjelman yhtenä painopistealueena on luettelopalvelujen esteettömyys. Syksyllä 2005 valmistui selvitys aistivammaisten käytettävissä olevista luettelopalveluista.

Tällä hetkellä opetusministeriöllä on edustaja muiden ministeriöiden hallinnonaloilla toimivista asiantuntijaelimistä mm. valtakunnallisessa vammaisneuvostossa (VANE), romaniasian neuvottelukunnassa (RONK), etnisten suhteiden neuvottelukunnassa (ETNO) ja vähemmistöasiain

neuvottelukunnassa. Opetusministeriön ja Yleisradion yhteistyötä varten on olemassa oma yhteistyöryhmänsä.

Vuosina 2003–2005 toiminut opetusministeriön **Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta** on onnistunut luomaan toimivan keskusteluyhteyden kulttuurialan toimijoiden, vammaisjärjestöjen ja eri hallinnonalojen välille. Toimikunnan työ on edistänyt erilaisten sektorirajat ylittävien yhteistyöhankkeiden syntymistä, ja se on järjestämillään tilaisuuksilla vienyt eteenpäin keskustelua vammaisten oikeudesta kulttuuriin. On tärkeää, että hyvin käynnistynyt vuoropuhelu jatkuu myös tulevaisuudessa uudessa saavutettavuuskysymyksiin keskittyvässä asiantuntijaelimessä.

Toimenpiteet:

Opetusministeriö

- asettaa uuden, kulttuurin saavutettavuuteen keskittyvän asiantuntijaelimen. Sen tehtävinä voisi olla mm.
 - edistää Taide tarjolle, kulttuuri kaikille -ohjelmaehdotuksen toteutumista tiedotuksen, erilaisten tapahtumien ja koulutustilaisuuksien avulla
 - tukea Kulttuuria kaikille -palvelua sen tehtävässä
 - koordinoida sektorirajat ylittävää yhteistyötä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseksi
 - hyödyntää työssään muiden elinten (esim. etnisten suhteiden neuvottelukunnan, romaniasian neuvottelukunnan, vähemmistöasiain neuvottelukunnan ja saamelaiskäräjien) asiantuntemusta
 - ylläpitää ja luoda kansainvälisiä yhteyksiä kulttuurin saavutettavuuteen liittyvien parhaiden käytäntöjen vaihtamiseksi
 - osallistua tämän toimenpideohjelman toteutumisen seurantaan.
- selvittää yhteistyössä alan oppilaitosten ja työministeriön kanssa keinoja edistää vammaisten ja kulttuurivähemmistötaustaisten ihmisten mahdollisuuksia työllistyä taiteen alalla
- aloittaa säännölliset neuvottelut Raha-automaattiyhdistyksen kanssa avustushakemuksista, jotka liittyvät molempien toimialaan.

5 Ohjelman toteutus ja seuranta

Tähän ohjelmaan on koottu toimenpiteet, jotka opetusministeriö pyrkii toteuttamaan vuoteen 2010 mennessä. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuutta pyritään ensisijaisesti edistämään opetusministeriön tulos- ja informaatio-ohjauksen keinoin. Osa edistämistoimenpiteistä on mahdollista toteuttaa olemassa olevia määrärahoja suuntaamalla, osa edellyttää lisäresursseja.

Ohjelman toimeenpano edellyttää arviolta kaikkiaan **1 700 000 euron** lisäystä vuoden 2005 tasoon valtion talousarvion taiteen ja kulttuurin toimialalle vuoteen 2010 mennessä. Määrärahalisäykset kohdistuvat mm. seuraavasti:

- Kulttuuria kaikille -palvelun toimintaan myönnettävää määrärahaa kasvatetaan 30 000 eurolla siten, että se on 60 000 euroa vuonna 2010.
- Vammaisyhteisöjen kulttuuritoimintaan ja kulttuurin saavutettavuuden parantamiseen osoitettua määrärahaa kasvatetaan 225 000 eurolla siten, että se on 450 000 euroa vuonna 2010.
- Selkokielen kirjallisuuden (saavutettavan kirjallisuuden) tukea korotetaan 50 000 eurolla siten, että se on 100 000 euroa vuonna 2010.
- Ohjelman toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää lisäksi arviolta noin 1 400 000 euron lisäystä vuoden 2005 tasoon valtion talousarvion taiteen ja kulttuurin pääluokan muihin määrärahoihin (esimerkiksi monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasmin vastaiseen työhön, saamelaiskulttuurin tukemiseen, kulttuuriperinnön digitointiin ja kulttuurin verkkopalveluiden rakentamiseen suunnatut määrärahat ja Celia -näkövammaisten kirjaston toimintamenot) vuoteen 2010 mennessä.

Toimenpideohjelman toteutumista arvioidaan osana opetusministeriön vuosittaista tulossuunnittelu- ja arviointiprosessia sekä alaisten virastojen ja laitosten tulosohjausprosessia. Opetusministeriö seuraa muiden taide- ja kulttuurilaitosten saavutettavuuden kehittymistä määrävuosin toteutettavien selvitysten ja kyselyjen avulla. Lisäksi opetusministeriö kerää palautetta vähemmistö- ja erityisryhmiltä tämän toimenpideohjelman toteutumisesta oman kehittämissä työnsä pohjaksi.

Opetusministeriö laatii vuoden 2011 aikana toimenpideohjelman toteutumisesta ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta kokonaisarvion. Arvio toimii perustana jatkotoimille.

6 Kirjallisuus

Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma – linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003–2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003:22.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2003/opm22/kuvailu.html>

Ammatillisen erityisopetuksen toimenpideohjelma. Taustamuistio. Opetusministeriön monisteita 2004:1.

http://www.minedu.fi/opm/koulutus/ammattillinen_koulutus/pdf/amm_eritop_toimenpideohj.pdf

Kohti esteetöntä viestintää. Toimenpideohjelma. Ohjelmia ja strategioita 1/2005. Liikenne- ja viestintäministeriö.

http://www.mintc.fi/oliver/upl400-OS%201_2005.pdf

Kulttuuria kaikille. Esitys vammaiskulttuurin ja kulttuurin saavutettavuuden edistämiseksi. Opetusministeriön työryhmien muistioita 30:2002.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/julkaisusarjat/kulttuuriakaikille/kuvailu.html>

Laaksonen, Elina 2005, Esteetön opiskelu yliopistoissa. Opetusministeriön julkaisuja 2005:6.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/opm06/tiivistelma.html>

Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma. Barnkulturpolitiskt program. Opetusministeriön julkaisuja 2003:29.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/2003/opm29/kuvailu.html>

Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:7.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/hallinto/2003/tr07/tiivistelma.html>

Taide on mahdollisuuksia. Ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO. Opetusministeriö, 2002.

<http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmatyo/tao.html>

Taide tarjolle, kulttuuri kaikille. Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan ehdotus toimenpideohjelmaksi. Opetusministeriön julkaisuja 2004:29.

<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri/index2004.html>

Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta. Statsrådets principbeslut om konst- och konstnärspolitik. Opetusministeriön julkaisuja 2003:20. <http://www.minedu.fi/opm/kulttuuri/ohjelmatyo/tao.html>

Lisätietoa

Asiantuntijaelimet

Etnisten suhteiden neuvottelukunta:

http://www.mol.fi/mol/fi/04_maahanmuutto/04_etniset_suhteet/02_etno/index.jsp

Romaniasian neuvottelukunta RONK: <http://www.romani.fi>

Suomen Design for All -verkosto: <http://www.stakes.fi/dfa-suomi/>

Valtakunnallinen vammaisneuvosto VANE: <http://www.vane.to>

Vähemmistövaltuutettu:

http://www.mol.fi/mol/fi/06_tyoministerio/02_organisaatio/02_vahemmistovaltuutettu/index.jsp

Tietopankit

Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelu: <http://www.kulttuuriakaikille.fi>

Yhdenvertaisuutta käsittelevä materiaalipankki: <http://www.yhdenvertaisuus.fi>

Invalidiliiton esteettömyyssivusto: <http://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/index.html>

Puhevammaisille ja selkokielen käyttäjille suunnattujen verkkopalvelujen kehittämiseen keskittynyt Papunet-sivusto osoitteessa <http://www.papunet.net/>. Osoitteesta pääsee linkkien kautta myös Tikoteekin, Selkokeskuksen ja LL-centerin sivuille.

Verkkopalvelujen saavutettavuus

Verkkopalvelujen saavutettavuudesta kertova artikkeli ja runsaasti linkkejä W3C:n (World Wide Web Consortium) Suomen toimiston verkkosivuilla osoitteessa <http://www.w3c.tut.fi/reports/2003/0508wai-intro/index.html>

Julkisen hallinnon tietohallinnon neuvottelukunnan (JUHTA) suomentamat verkkosisällön saavutettavuusohjeet sisäasiainministeriön verkkosivuilla osoitteessa <http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/juhta/home.nsf/pages/06D2E977451D62FFC2256C1300392172?Opendocument>

Näkövammaisten Keskusliiton ohjeet tiedonsaannin esteettömyydestä osoitteessa: <http://www.nkl.fi/tietoa/esteettomyys/tiedons.htm>

Palvelu julkisten verkkopalvelujen laadun kehittämiseen ja arviointiin: <http://www.laatuverkkoon.fi/>

Opetusministeriön julkaisuja -sarjassa vuonna 2006 ilmestyneet

- 1* Toiminta- ja taloussuunnitelma 2007-2011
- 3 Kuka ostaisi sivistystä -Raportti kirjastopalveluiden määrittelystä sopimusohjausjärjestelmässä

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Julkaisumyynti / Bokförsäljning:

Yliopistopaino / Universitetstryckeriet
PL 4 / PB 4 (Vuorikatu 3 / Berggatan 3)
00014 Helsingin yliopisto
puhelin / telefon (09) 7010 2363
faksi / fax (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

ISBN 952-485-098-2 (nid.)
ISBN 952-485-099-0 (PDF)
ISSN 1458-8110

